

МУРМАНСК ХООРАЙ БЕЖЕН ХАРЛААН

ЧАГААЛАРНЫ НОМЧУП ОЛУРА

ХОМУДААН СЕТКИДЕР

МУРМАНСКИНИНГ ХООЧУН ЧУРТАКЧЫЛАРЫНЫН БИРЭЗИ СЕМЕН КОРЖЕВНИН ФАТО-ЧУРУУ ЧУТ ШИНЧИЛЭЛ МУЗЕЙИНА КАДАЛАТТЫН. ДАЛАЙ ЭРИНДЕ БИЧМ БИЧКЭНЧЫГАШ, ДАЛАЙ ЧАЛГЫМ, КИЖИ ЧОН ЭРИН. ДАЛАЙ ЭРИНДЕ КАШ САННЫ БИЧКЭНЧЫ СУУР ТУРГАН ЧӨГӨ 50 ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА ХҮНГӨ ХӨРӨНДӨНГӨН ПРОСПЕКТИЛЕРИ, КАЙГАМЧЫ ОТЕЛЬДЕРИ, ПОРТ КОМПЛЕКСИНИНГ АМГЫ УНИЦ УЛУГ ХООРАЙ ТУРГУЗУН-ГАН.

Хоорай бүрүзүндө, кижиле, бодуну хуу-салымы бар. Совет Запояренин үлүүнү биче эвес шыгалдалар оонашкан. Англия-америк интервенциясы, фашистерниң хей айларда буззалани. Дай-зын Мурманскине чаза таарып кирип шыдааган. Хоорай туржуп, тилеэн болгаш ам улам каас-чараш апарган.

Ам Запояренин административтик болгаш культурлук төвү— улуг туудунуң шалу болуп турар. Чүгө эртен чылда безин Мурманскиниң чөну 100 муң дөрбөчүн метр чуртталга шалуу алган. Беш чыл дургузунда хоорай ийи катал эзер. 16 кат гостиницанын, 2 муң олууттук концерт залыны, бир миллион номнарлыг болуп библиотеканын тууду агаалган. Уздас чаа садыг таптер, панорамалар, кинотеатрлар, хей кат бажынар туттунган турар.

Мурманск—улуг балык порту. Норвегия, Дания, Польша, ГДР, Англия болгаш делегейниң еске-даа чурттарындан корабльдар оң өртүлүгүн хун бурдаа кээп турар.

ЧУРУНТА: хоорайнык теп кудумчузу—В. И. Ленин аттыг проспекти.

Коммунисттик партиянык идеолог-тут ажил талазы-биле салган сорулгаларын амыдыралга херек кырында боттандырылганга культура одагаларының ролу улуг. Амгы үеде кол сорулга чүд дээр, оларны кышка чедикшириниң эки белеткери болуп.

Оон-биле чергелештир культура одагаларын эки септеге-биле дерин-ринден алгыда, аңаа шалыккан ажылдар, чон-биле сырый харылаалыг, бодунуң ажилына талантылыг кижилерин ук ажылга томуйлап, оларны кылган ажылчы кичээ-гейни салырып чутула.

Ындыг болза-даа бистин республи-канын чамдык черлеринде культура одагаларының ажилыне, оон өргө-лекцияниң хүлээлге күтүлгүсү турары-че кичээтэй салбын келгенни туржундан, чамдык клубтарда өргөлекчилерниң ажилы кошкак чо-рун турар. Аңаа чикек кылдыр Ка-ра-Хаак клубун көрөзүлө.

Халас кежик четтирген

Оон даштыкы хевир чавыт, культу-ра одаана дөмөлейир чүт-даа чок, а иштинге кирерге, 15—20 хире кижиле олар сандайлар салып каан, чүгө дээр, оон ийи сандай салып чөт чок. Бо таарылган бистер четпес-териниң колу деп санап шыдаас бис. А кол-ла чүвө сурунчу чонуга культура-массалыг кичээл-даа ажил чуртунмай турарына.

1963 чылдың күзүндө комсо-молчу кыс Раиса Енданын ук клуб-ту өргөлекчилер кылдыр томуйлаан. Ол үелен бээр культура одааның ажилы басыраан, ыныг-даа болза чурттап чон: «аңык кижиле-ди ажилга өөрчөт бээр» дикши, демги кыска ажилдыг уш-иниң айттып, башкарыл-даа берген. Ыныг-даа бол, оон ажилыга өөдөлгө сегезин чүвө чок, дошта дайгатаан дага чок

атт ышкан, чангыс черде таптап турар, чөмө-даа өрү тыртып дуала-жырга, мынчага түнөөл чок.

Суббота кезээринде, байырла-дар будурун клубка чүгө таныш азы школалык болгаш башкылар-нык күжү-биле тургустунган концерт болуулар, а лекция, беседа дис-пут дон чижиктиг ажилдар шутт ку-рут болуп келген. Аныктары анык-лелен, чурттагычларга концерт, шин көргүзөр ажилды өргөлекчи чо-руудар хамаан чок, оон душ-тулуге безин бо уш чыл иштинде кирбей келген.

Аныктарың-даа, нинти чонун-даа негедезин азулар хей-интинин хөрөгтүн баш, гитара аймактыг керекселерин бо-ла сатыпал каар, үр-даа болбанды олар «эсти» бээр. Оон чижээне чокта, бо чайын, сат-кан бир балыны өргөлекчи Раиса бо-лу ойнап шыдааныга сымал ал-гаш, еске кижиле берипкен, а база-ла мынча сатылган чаа гитара бол-гаш мындагы шуттис чок. Оон ол ажилына харысалга чонуга чон хонулап, оон негедө кылдыр:

— Мен, бир төв уран чүгүгө та-лант чок кижиле болганымда, чуну кы-лып шыдаар мен, харын-даа ойнаар бис дигиринерге муушка ойнап би-лүрүстүр дилеп, килериниң сетки-лиер хандыра-дыр мен — дээр чонунт бээр? Мындай «талант чок» ки-жи иштинде сегизөөдө, өргөлекчи-ден чөт кылма, чөл куудуру өнөр эвес, ону алды, орунуга еске кижиле-ден кирери негеттинип келген.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-би-ле кижилерин СЭП-ниң ХХІІІ съездинде оналган айткан болгай. Аныктар хандырылган черлериниң ууртучуларында съездиниң инти-пириниң ууртутка болдуру ажил-дары негеттинип келген. Ындыг туржубе, Чөөн-Хемчикте райпо баш-таар чери (директор И. С. Попов), ин-тиниң чөмөниле чери (директор М. И. Тебенкина) ХХІІІ съездиниң интипирлерин амыдыралга боттандырылганга кошкак кичээгейни са-лып турар. Ол дугайын авторларын чагаалары херчелеп турар-дыр.

Шак мындыг хевирлг четпестер чүгө Чөөн-Хемчикте эвес, еске че-лерде база бар. Чамдык улуттук ажилдакчылар совет салгының чүрү-мүн каржы-биле хажыдып турарын клереткен чага Бай-Тайгалыг келген: Мөңгү-Тайга сельпозунуң аш-чөм болгаш үлөтүр барааннар магазинериниң ажилыне колдуну-ла шоочалар астына берген турар. Магазинериниң ажилдарының ма-наа салып алышкыр чөгө тендур манаш, дедир курут чана бээрар.

Чөөн-Хемчикте бижикчи эй Ду-вонейниң бижээ: «Чадана хоорай-да ийи кат алчылар бажының даштындан көргө аажок чараш, кижилең сеткил-салгыш келдүрүп кел-дир. Оон адык кадында столовая бар. Менюда чыскап бижээ сөстөр-лө хей. Чогум херек чөмни алыр дөш чөдө бээр, «чок, төнгөн» деп харын дилчалар. Мында чөм белет-кединиң шынары куут. Мун чылбай. Чөмөкчилерге берип турар чөмни хөмчөли эвес. Чөм дажыр тавактар хирлиг, столдар кыры ша-ла аштаттыгын болгудулар. Столова-да чунд демир бар, ыңгал-даа сүт дөтөөмдө турбас, саваң чок, чотту-нар аржымы хирлиг.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-би-ле кижилерин СЭП-ниң ХХІІІ съездинде оналган айткан болгай. Аныктар хандырылган черлериниң ууртучуларында съездиниң инти-пириниң ууртутка болдуру ажил-дары негеттинип келген. Ындыг туржубе, Чөөн-Хемчикте райпо баш-таар чери (директор И. С. Попов), ин-тиниң чөмөниле чери (директор М. И. Тебенкина) ХХІІІ съездиниң интипирлерин амыдыралга боттандырылганга кошкак кичээгейни са-лып турар. Ол дугайын авторларын чагаалары херчелеп турар-дыр.

Шак мындыг хевирлг четпестер чүгө Чөөн-Хемчикте эвес, еске че-лерде база бар. Чамдык улуттук ажилдакчылар совет салгының чүрү-мүн каржы-биле хажыдып турарын клереткен чага Бай-Тайгалыг келген: Мөңгү-Тайга сельпозунуң аш-чөм болгаш үлөтүр барааннар магазинериниң ажилыне колдуну-ла шоочалар астына берген турар. Магазинериниң ажилдарының ма-наа салып алышкыр чөгө тендур манаш, дедир курут чана бээрар.

Чөөн-Хемчикте бижикчи эй Ду-вонейниң бижээ: «Чадана хоорай-да ийи кат алчылар бажының даштындан көргө аажок чараш, кижилең сеткил-салгыш келдүрүп кел-дир. Оон адык кадында столовая бар. Менюда чыскап бижээ сөстөр-лө хей. Чогум херек чөмни алыр дөш чөдө бээр, «чок, төнгөн» деп харын дилчалар. Мында чөм белет-кединиң шынары куут. Мун чылбай. Чөмөкчилерге берип турар чөмни хөмчөли эвес. Чөм дажыр тавактар хирлиг, столдар кыры ша-ла аштаттыгын болгудулар. Столова-да чунд демир бар, ыңгал-даа сүт дөтөөмдө турбас, саваң чок, чотту-нар аржымы хирлиг.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-би-ле кижилерин СЭП-ниң ХХІІІ съездинде оналган айткан болгай. Аныктар хандырылган черлериниң ууртучуларында съездиниң инти-пириниң ууртутка болдуру ажил-дары негеттинип келген. Ындыг туржубе, Чөөн-Хемчикте райпо баш-таар чери (директор И. С. Попов), ин-тиниң чөмөниле чери (директор М. И. Тебенкина) ХХІІІ съездиниң интипирлерин амыдыралга боттандырылганга кошкак кичээгейни са-лып турар. Ол дугайын авторларын чагаалары херчелеп турар-дыр.

Шак мындыг хевирлг четпестер чүгө Чөөн-Хемчикте эвес, еске че-лерде база бар. Чамдык улуттук ажилдакчылар совет салгының чүрү-мүн каржы-биле хажыдып турарын клереткен чага Бай-Тайгалыг келген: Мөңгү-Тайга сельпозунуң аш-чөм болгаш үлөтүр барааннар магазинериниң ажилыне колдуну-ла шоочалар астына берген турар. Магазинериниң ажилдарының ма-наа салып алышкыр чөгө тендур манаш, дедир курут чана бээрар.

Чөөн-Хемчикте бижикчи эй Ду-вонейниң бижээ: «Чадана хоорай-да ийи кат алчылар бажының даштындан көргө аажок чараш, кижилең сеткил-салгыш келдүрүп кел-дир. Оон адык кадында столовая бар. Менюда чыскап бижээ сөстөр-лө хей. Чогум херек чөмни алыр дөш чөдө бээр, «чок, төнгөн» деп харын дилчалар. Мында чөм белет-кединиң шынары куут. Мун чылбай. Чөмөкчилерге берип турар чөмни хөмчөли эвес. Чөм дажыр тавактар хирлиг, столдар кыры ша-ла аштаттыгын болгудулар. Столова-да чунд демир бар, ыңгал-даа сүт дөтөөмдө турбас, саваң чок, чотту-нар аржымы хирлиг.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-би-ле кижилерин СЭП-ниң ХХІІІ съездинде оналган айткан болгай. Аныктар хандырылган черлериниң ууртучуларында съездиниң инти-пириниң ууртутка болдуру ажил-дары негеттинип келген. Ындыг туржубе, Чөөн-Хемчикте райпо баш-таар чери (директор И. С. Попов), ин-тиниң чөмөниле чери (директор М. И. Тебенкина) ХХІІІ съездиниң интипирлерин амыдыралга боттандырылганга кошкак кичээгейни са-лып турар. Ол дугайын авторларын чагаалары херчелеп турар-дыр.

Шак мындыг хевирлг четпестер чүгө Чөөн-Хемчикте эвес, еске че-лерде база бар. Чамдык улуттук ажилдакчылар совет салгының чүрү-мүн каржы-биле хажыдып турарын клереткен чага Бай-Тайгалыг келген: Мөңгү-Тайга сельпозунуң аш-чөм болгаш үлөтүр барааннар магазинериниң ажилыне колдуну-ла шоочалар астына берген турар. Магазинериниң ажилдарының ма-наа салып алышкыр чөгө тендур манаш, дедир курут чана бээрар.

Чөөн-Хемчикте бижикчи эй Ду-вонейниң бижээ: «Чадана хоорай-да ийи кат алчылар бажының даштындан көргө аажок чараш, кижилең сеткил-салгыш келдүрүп кел-дир. Оон адык кадында столовая бар. Менюда чыскап бижээ сөстөр-лө хей. Чогум херек чөмни алыр дөш чөдө бээр, «чок, төнгөн» деп харын дилчалар. Мында чөм белет-кединиң шынары куут. Мун чылбай. Чөмөкчилерге берип турар чөмни хөмчөли эвес. Чөм дажыр тавактар хирлиг, столдар кыры ша-ла аштаттыгын болгудулар. Столова-да чунд демир бар, ыңгал-даа сүт дөтөөмдө турбас, саваң чок, чотту-нар аржымы хирлиг.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-би-ле кижилерин СЭП-ниң ХХІІІ съездинде оналган айткан болгай. Аныктар хандырылган черлериниң ууртучуларында съездиниң инти-пириниң ууртутка болдуру ажил-дары негеттинип келген. Ындыг туржубе, Чөөн-Хемчикте райпо баш-таар чери (директор И. С. Попов), ин-тиниң чөмөниле чери (директор М. И. Тебенкина) ХХІІІ съездиниң интипирлерин амыдыралга боттандырылганга кошкак кичээгейни са-лып турар. Ол дугайын авторларын чагаалары херчелеп турар-дыр.

Шак мындыг хевирлг четпестер чүгө Чөөн-Хемчикте эвес, еске че-лерде база бар. Чамдык улуттук ажилдакчылар совет салгының чүрү-мүн каржы-биле хажыдып турарын клереткен чага Бай-Тайгалыг келген: Мөңгү-Тайга сельпозунуң аш-чөм болгаш үлөтүр барааннар магазинериниң ажилыне колдуну-ла шоочалар астына берген турар. Магазинериниң ажилдарының ма-наа салып алышкыр чөгө тендур манаш, дедир курут чана бээрар.

Чөөн-Хемчикте бижикчи эй Ду-вонейниң бижээ: «Чадана хоорай-да ийи кат алчылар бажының даштындан көргө аажок чараш, кижилең сеткил-салгыш келдүрүп кел-дир. Оон адык кадында столовая бар. Менюда чыскап бижээ сөстөр-лө хей. Чогум херек чөмни алыр дөш чөдө бээр, «чок, төнгөн» деп харын дилчалар. Мында чөм белет-кединиң шынары куут. Мун чылбай. Чөмөкчилерге берип турар чөмни хөмчөли эвес. Чөм дажыр тавактар хирлиг, столдар кыры ша-ла аштаттыгын болгудулар. Столова-да чунд демир бар, ыңгал-даа сүт дөтөөмдө турбас, саваң чок, чотту-нар аржымы хирлиг.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-би-ле кижилерин СЭП-ниң ХХІІІ съездинде оналган айткан болгай. Аныктар хандырылган черлериниң ууртучуларында съездиниң инти-пириниң ууртутка болдуру ажил-дары негеттинип келген. Ындыг туржубе, Чөөн-Хемчикте райпо баш-таар чери (директор И. С. Попов), ин-тиниң чөмөниле чери (директор М. И. Тебенкина) ХХІІІ съездиниң интипирлерин амыдыралга боттандырылганга кошкак кичээгейни са-лып турар. Ол дугайын авторларын чагаалары херчелеп турар-дыр.

Шак мындыг хевирлг четпестер чүгө Чөөн-Хемчикте эвес, еске че-лерде база бар. Чамдык улуттук ажилдакчылар совет салгының чүрү-мүн каржы-биле хажыдып турарын клереткен чага Бай-Тайгалыг келген: Мөңгү-Тайга сельпозунуң аш-чөм болгаш үлөтүр барааннар магазинериниң ажилыне колдуну-ла шоочалар астына берген турар. Магазинериниң ажилдарының ма-наа салып алышкыр чөгө тендур манаш, дедир курут чана бээрар.

Чөөн-Хемчикте бижикчи эй Ду-вонейниң бижээ: «Чадана хоорай-да ийи кат алчылар бажының даштындан көргө аажок чараш, кижилең сеткил-салгыш келдүрүп кел-дир. Оон адык кадында столовая бар. Менюда чыскап бижээ сөстөр-лө хей. Чогум херек чөмни алыр дөш чөдө бээр, «чок, төнгөн» деп харын дилчалар. Мында чөм белет-кединиң шынары куут. Мун чылбай. Чөмөкчилерге берип турар чөмни хөмчөли эвес. Чөм дажыр тавактар хирлиг, столдар кыры ша-ла аштаттыгын болгудулар. Столова-да чунд демир бар, ыңгал-даа сүт дөтөөмдө турбас, саваң чок, чотту-нар аржымы хирлиг.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-би-ле кижилерин СЭП-ниң ХХІІІ съездинде оналган айткан болгай. Аныктар хандырылган черлериниң ууртучуларында съездиниң инти-пириниң ууртутка болдуру ажил-дары негеттинип келген. Ындыг туржубе, Чөөн-Хемчикте райпо баш-таар чери (директор И. С. Попов), ин-тиниң чөмөниле чери (директор М. И. Тебенкина) ХХІІІ съездиниң интипирлерин амыдыралга боттандырылганга кошкак кичээгейни са-лып турар. Ол дугайын авторларын чагаалары херчелеп турар-дыр.

Шак мындыг хевирлг четпестер чүгө Чөөн-Хемчикте эвес, еске че-лерде база бар. Чамдык улуттук ажилдакчылар совет салгының чүрү-мүн каржы-биле хажыдып турарын клереткен чага Бай-Тайгалыг келген: Мөңгү-Тайга сельпозунуң аш-чөм болгаш үлөтүр барааннар магазинериниң ажилыне колдуну-ла шоочалар астына берген турар. Магазинериниң ажилдарының ма-наа салып алышкыр чөгө тендур манаш, дедир курут чана бээрар.

Чөөн-Хемчикте бижикчи эй Ду-вонейниң бижээ: «Чадана хоорай-да ийи кат алчылар бажының даштындан көргө аажок чараш, кижилең сеткил-салгыш келдүрүп кел-дир. Оон адык кадында столовая бар. Менюда чыскап бижээ сөстөр-лө хей. Чогум херек чөмни алыр дөш чөдө бээр, «чок, төнгөн» деп харын дилчалар. Мында чөм белет-кединиң шынары куут. Мун чылбай. Чөмөкчилерге берип турар чөмни хөмчөли эвес. Чөм дажыр тавактар хирлиг, столдар кыры ша-ла аштаттыгын болгудулар. Столова-да чунд демир бар, ыңгал-даа сүт дөтөөмдө турбас, саваң чок, чотту-нар аржымы хирлиг.

Ол ышкан хлеб заводунуң далан-дан быжырып турар чөмөрииниң шы-дары куу. 38 көпөк өртөткөт чок хлеб тургай болуп болгаш аман та-лазы-биле 16 болгаш 25 көпөк өр-төткөт хлебтерге четпес. Калачы, слобанын шынар даа-ла ыныг.

Чаданада үлөтүр барааннары-ның магазинеринде кышкы хептер, дарагылыг плащелер кончут хоар, а ийи магазинде 38, 39, 40 дугаар-лыг идиер хаа келер. А ийи, чан-гыс кижилерге тааржыр 42—45 дугаарыг идиер өмгөж чыдарын ол-ла автор бижээ.

Чаданада республиканың улуг хоорайларынын бирээзи. Ында хлеб заводун, ийи кат алчылар бажы-кы ажилга кичиргенде бээр каш-даа чыл өрткөн. Амгы үеде ол чертер чурттагы чонун негедезин хандырып шыдаан турарың дугайында чагаалар релакцияга чан-гыс узда эвес калган.

Интиниң чөмөниле черлериниң болгаш салып хандырылган хоорай-даа, көргө-даа үлөткөн-

СЭКП-нің XXIII съездинин шийтпирлеринде чурттак чонкуу культурулу амыдыралын бедидеринче улуг салым салышкыны салып турар. Партияның бо төөгүлүгү шийтпирлерин амыдырала боттандырып. Кызыл хоорайнын тудугулары чурттакчы чонга 36 аал ишти чурттаар чаа чурталаа бажыныкы тудуун дооскаш, ону күрүне комиссиясында хүлээдириңиң кырында.

Чаагай туттунган ол 36 аал ишти чурттаар чурталаа бажыныкы адакы кадында урулар магазини бач ажыдаллаа кирер. Ук магазин 3 салбырлыг болгаш он уруларга херектээр аным-бүрү бараан-нарын сатып алышчылар боттарының күзели-биле ишил ап болур.

ЧУРУКА: 24 чурталаа кварталында урулар магазиниң 36 аал ишти чурттаар чаа чурталаа бажыны. Фото В. МОНГУШТУУ.

КУЛЬТУРЛУГ, ХӨГЛҮГ БУЛУҢ

Будура-чырымышкын, урулар болгаш медицина алыа черлериниң база школалары амыдыралыг болгаш колхозчуларын культурул даштамышкын «Мурнакчы» колхозун баштаар чери, партия организаация. Шуй көдө Совет чогуу ки-чөөгөйи салып, кышка уткуштур белектерди хынамчалыг чурткан.

Булун суурун культура бажыны болгаш библиотеканы септеп дооскаш, чутайлап, буулаш кышка белектер. Киж ишпелгенини бажыныга капитал септегени чурткан. Фундаментини даш-биле салгаш, печкаларын кылган, шугатралал, чутайлаш, бууду доулаан. Бо ал-бан черлериниң кыжын оттулар чү-тү бурун белектеринин, чымыла дүжүтү каан.

Суура 100 орунуг урулар ал-бан черлери амыдала турар. Олар-нын бирөөн 15 орунуг урулар са-дын бо чылын тууш, амыдала кийрген. Оон дери-херекселери бу-рун четчелетинген, колхозчуларын урулар амыдала ийни ийни амыдала-тежээлгени культурул өүт, чараш амы-чанга өөрөкүп ту-рарлар. Эри сад-ады кышка уткуш-тур белектеринин.

Колхозун хайгааралында, Шуй көдө Советтин өргөзүндө ийи школа бар. Оларын бирөөн колхоз-белек ортукша школа, эскери Шуйда ка-дыкшыла школа. Бо школалар 1966—1967 өөргөдиге чымыла өн-дүрү.

белектерди ужурашкан. Өөргөдиге черлери чаа өөргөдиге чымыла белектер талаш-биле көдө Совет, колхоз баштаар чери, школаларын коллективтери, аа-келер улуг амы-даларын чурткан. Шуйнун амы-дал-чылы боттарынын күжү-биле шко-лаларын өөргөдиге чымыла өн-дө белек шынарыг белектер. Школа-ларын өөргөдиге чымыла белектер талаш-биле Шуйда школалар шы-каш, чогуу хуусаанынча өлөгөргө белектерининг школа Бай-Тайга ра-йонда чок. Устүндө адаттыган чер-лерин кышка уткуштур белектерин-ге колхоз даргазы, Кызыл АССР-нин улус өөргөдигенин адыралыг амыдалык Херек Чукеевич Бутурукайын улуг роахут бол-гаш демделгери чутула.

Колхозун экономикамы хөгжүп, колхозчуларын материалдыг чаагай байдаш болгаш культурул деңгел-белен тудуу-на, культурул дашта-мыла оларын негелден хун бүрү өүт турар. Миди болганда, колхоз баштаар чери, партия организаация болгаш көдө Совет суурун чаагай-ажыдалыг, спорт адыралыг кичөөгөйи база салып келген. Бу-лун — өүт, сайырап, районда кө-рүштүр суу болу берген. Ынча чү-чүкшүр, чааа үнүштер олуту-тунган, чурталаа бажынары, алыа

черлери, бугурула тудулары на-жаа-херикти, ары-силит. Ары-шевер, культурул чурталаа, төрөв суурун чаагайжылыгаш даш суурун бугу чурттакчылар дем-селжн турар.

Чаа чүдүлөр Булуңа чыл келген тудуу-на тытып турар. Беш чыл-дын баштайгы чымыны бири чар-тында культурул даштамышкын одаа — ногаан театры, стадиону суурун чурттакчылар алган. Театр биле стадион суурун мурунча ары-штунде туттунган болгаш аки де-риттинген. Амыдалык бо черле-ри дериттинген, ажыдала кирген соонда, Булуң суу улам-на өөрү-күлүт, хөгжүт апарган. Колхозун бот-тыныгыр артистери өнүнären анза көртүш. Шуйнун анык өскө-нери боттарының спортчу мергел-дери анза шүгүп, алышкыны хүл-дөп ап чайлаан. Ногаан театр амы-далыг чутула, хөгжүлгө кирген чур-дун турар аларган. Хуралдарын, лек-цияларын, илеткелдерин, хей-ниги организаацияларын шугуу-биле чурдур хемчеглерин анза кылып келген.

Чаа чүдүлери бугуруп кыдыры-га болгаш кышка уткуштур белек-тер чурдурган. Саа Балымдайын урунаны тулут бригадының бы-

заччылары, мастерлери өн-дө иде-кейит киришкен. Чутула ажы-дар үзүндө шеф ажылын ор-ганизаация, улуг ажыларын бугу-руп келген. Келер кышка уткуштур белектер ажылыга Шуй көдө Совет-тик ажылы чоннары боттарынын күш-ажылын хейлү кириген.

Бай-Тайга районун өскө колхоз-тарында болгаш «Төдө» колхозунда кышка ут белектерин темпир конут бажы чуртутуш турар, а тайга-сынар баштарында хар чап-кан, колхозтарын баштаар черлери, колхозун дирекциясы, көдө Совет-тер шийжүлгө үлөгө ап, бе-леткел ажыларын дүргөдиги ту-гула.

СЭКП-нің XXIII съездинин ший-тпирлерин амыдырала боттандырып, беш чылын бири чымында күр-төгө эг, сүт, аш, тараш саар ту-лөгөдиги «Мурнакчы» колхозун ажы-ишчилери күсөдир четер, дү-жүт ажаап алышкыны шапкын чо-руп турар. Совет эрге-чагыралын 50 чыл болу он болгаш В. И. Ле-ниннин төртүтүгө-ле 100 чыл өмү күш-ажылы белектерин уткуш-турга-биле колхозун ажы-ишчиле-ри толдур хемчеглерин ажылап кылгаш, социалист белек хүлээ-гелерин алган.

А. АДЫБАЙ.

спорт

Чокта чаа МАР-ның төвү Улан-Батор хоорайга моол тудуулар-нын байырлыгына уткуштур 128 шийлдек мөгенин хүрежн болган. Бастер, Тывадан барган бөлүк ту-ристтер, ол байырлыгы көр аас-ке-жиктиг болган бис.

Моол улустун национал хүрежн бистия тыва хүрештен элден ылгал-дыг чорду. Оон чамлык кол-кору-биле номчуктуу тамшырыскаш. Мөгелер хей-даа болза, бир талашы-га ийи өскө талашыга ийи дөрт са-лыктын турар. Ийи кымы, ийи көк тонаралыг болгаш дошкылыг сүт тейит бөртерилер. Бир салык-ты хары утла 3—4-даа мөгени салып алгаш, мөгелериниң даштамышын оожуу ушкан эрипин амылаан. Октаткан мөгенин доограа аштар-да, октаан киж улуг назымлыг ший-кө, ат-сурагыт, шугуш чораш бол-за, октаан-даа, октаан-даа болза, удуурамыктын бодуун колдуу-нун ада-биле артирер. Амык мөгө улуг мөгө октаан-даа болза, ок-таан улуг мөгенин холуун ада-биле эрттер.

Хүрежн турда, аавагыр болгаш шалымдыг дүргө хайгачын, Утук берип ден чүвө турбас. Хү-мөгелер билер. Хүрежн сөзүндө октаан-даа, октаан-даа болза мо-

МООЛ ӨННҮКТЕРНИН ХҮРЕЖИ

Туристин асмагласи

гезинин бөртүн салыкты кедирип каар.

Ат-сурагыт, шугуш чораш мөгө-лер тускай ший тейит бөртерилер, а эскелери шийлалыг.

Дешкылигде ийи-бүрү артык шийчөөшкн чок, колдуунда чан-гыс аш, чалгыны даштамышын оожуу ушкан эрипин амылаан. Октаткан мөгенин доограа аштар-да, октаан киж улуг назымлыг ший-кө, ат-сурагыт, шугуш чораш бол-за, октаан-даа, октаан-даа болза, удуурамыктын бодуун колдуу-нун ада-биле артирер. Амык мөгө улуг мөгө октаан-даа болза, ок-таан улуг мөгенин холуун ада-биле эрттер.

Хүрежн турда, аавагыр болгаш шалымдыг дүргө хайгачын, Утук берип ден чүвө турбас. Хү-мөгелер билер. Хүрежн сөзүндө октаан-даа, октаан-даа болза мо-

гарын чыскап алгаш, мөгө салык-чылар ол мөгелериниң амыдалыг, ол кижини даштамышын оожуу ушкан эрипин амылаан. Октаткан мөгенин доограа аштар-да, октаан киж улуг назымлыг ший-кө, ат-сурагыт, шугуш чораш бол-за, октаан-даа, октаан-даа болза, удуурамыктын бодуун колдуу-нун ада-биле артирер. Амык мөгө улуг мөгө октаан-даа болза, ок-таан улуг мөгенин холуун ада-биле эрттер.

Мөгелер, мран чөгө дөшкөс, шаа

төмө бөр. Хүреш болуп турган тыва-дун ортулда турган салыкчыныг дүргө шийлүт чедир келер. Боду-нун овай дүжүлдө салыкчыныг чедир келгенде, мөгени салып үлдү-р.

Ийди бажында төмө каал каан белек шыгыт туку долгашыр де-вөөш, буулаан сөзүндө хүрежн аге-дэр. Мөгелерин солдаткы, шу-дактары боттарында өй Илтиери утудалыг-даа, утудла чок-даа болза, туларын кадыт илтиерил (тайбас болуун даш чурдурал каан).

Хүреш тывада колдуу дүктү-рер, доограа адыштар, хөдөн сүт-биле өттүрер даш оон-даа өскө и-мид чараш аас чүвөвөр кырыдай чок. Хүрешн тывада мөөдүлүт үш дашыр чөмбөнү, 23 караш Мөгөбөт шугуш. Эртте-Отур ийи дутар мөгө болза.

М. ДАКПА-ООЛ.

А. АДЫБАЙ.

СУД МУРНУНДА...

устүндө кылган хөдөжин дугайында тутуруп бажынаатырган болгаш ам-удавас сууна шийтирер.

Ыр аас экспедиция баштаар че-ри улустун аразына масадыг ажылы өн чорудуп, ажылынары-нын арагаже хандыры чоруп ит-кир орунуга оларга удуу демисел-ди шынгын тургуш келген болза, бо кеминг херек болбайн баар турган.

Хамык-ла удуу кем-херек үлгөт-кенерге ала хүлээдириңде аас, харын ову болуура-биле баш удуу хемчеглери алырды дээрин ут-пас ужурул. Хулганнаар чорук-биле демиселди күштелер дугайында партия болгаш чакыткан докта-лын чоунун ортууга тайлыбырла-ры, оларга РСФСР-ның кеземче дү-рүмүне болгулаан чарыкталарын танштырары чутула.

СССР-нин Дөдө Советиниң Пре-зидиумун Чарлыгы саугаа хул-ган кем-херектин үлгөдигилеринге кеземче адылгы шынгыратканын көргөн болгаш моон мурунча хей-ула айымдыг кем-херекти үлгөт-кел чораш кижилерин дугайында шынгын хемчеглери база кийрген. Ынчанга мурунча хей кем-херек-ти үлгөткел, өттинин чазалыгына хейчү чок кижилерге өршөт турбас ужурул.

Бо бүтү хемчеглери боттандыры чорударына партия, комсомол ке-жигинери, дружинниктер, активтер кол ролду ойнар алаар. Күш бол-гаш сөс оларын талашында, кижини-дигини дугуштур баа оларда, Ын-чанга хулганнаарга удуу чангыс кижн дөт көдүрүп, шынгын дем-селди чордурар болур.

Д. САГАН.

БОЛГАН ТАВАРЫЛГА

Багай сеткил башка халдаар

Бүскү дүжүтүг ажаалам кидин өсөдөй берген үдө, Тухариниң дуа-лаа электростанциямын амыктын Владимир Родионович Нугис хоонуң ишчилеринге дуулажыр күзелин илеткен. Комбайнер мергелдиг

кижи бодга, ону Би-Хемини «Өк» совхозе чурткан. Аааа баргаш, ком-байнын хүлээп алгаш, ажылап эге-лөөн.

Эш Нугис бодун мактады даш баштайгы үдө арбай кезилдизинге шыбай ажылап турган. Ынчалза-да кымыл-тас кезилдизинге кирген соонда, чаагай тарааны көргөн, он шымыды хайны берген. Бирле хун тараа кезип тургаш, улус чок хосту-уеи ажылаш, комбайнын бун-кериңде чаагай кымыл-тасы маши-нага уруш берейн. Эскер, чакыт чөргө алгаш чоруккан. Оон чутала-

жып алган ажи Владимир Эсикян ону дугурушкан черинге манап тур-ган. Эшжиклерин сүлөзөө-даа бот-танган. Бунерден дүшкөн чаагай тарааны В. Эсикян дашыгыт «хү-лээп ап» эгелөөн. Ол үдө совхозун кол агрономун эш Голосин биле кол инженер эш Пасенко демги «тараа ажаакчыларын» эскерип кааш, аааа тууш алгаштар. Эш Нугис ол сов-хозка «дуурамы» ынчар чедирген. Оорлар харысалганы хүлээп чуту-жок, Хонтак сеткил багай деп чүвө ол-тур.

А. ТАЕНКОВ.

РЕДАКЦИЯНЫН ДӨРӨЗҮ:

Кызыл, Шетиякы—Кравченко кудумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОНАР: Редакторуна 24-63, редакторуна ораакчыларынын 35-24, 25-38, ха-

ЧАНГЫС КИЖИ ДЕГ КӨДҮРЛҮР ХЕРЕК

Партия болгаш күрүнең чорудуп келген улуг ажыларын тундөлдө, бистия чуртутушта совет киж-лериниң угаан-мөгөдөй удуу-биле өскө. Оон-биле кады бистия нийт-ленисте ам-даа чамык ийи-чангыс, хей-нигитини чуртун урур. Хул-ганнаар болгаш өскө-лаа херектери үлгөдиги, совет кижилерин чаагай күш-ажылыга, даштамышкынга болгаш оларын өөрүшкүлүт сагыш-сеткилине моонка чедир киж-лер ам-даа бар.

Миди чоруктарын боду бээр-ник бир кол чылдаганы — хей-ниги, алыа организаация, бугурула черлериниң уурутукчулары кем-хер-ек үлгөдиги болу дег кижилер-биле кижизилде амыкын коошак чо-рудуп, оларын хостуу шагыч чеп амыкчаларын шыа организаация-че чедир сагыш салбайн турарымы болур.

Өскө кол чылдаганы болза кем-херектин үлгөдигилеринин, эш-өөрин, чоуну, ажылап турар алыа организаация черлери, боттарын хун-дуп көрбөс, кижикан арын-чу-рум бодавасы болур.

Кем-херектин, ылаңгыа хулган херектин үлгөдигилерин дээр, ара-га ийи алганда далай сууш шалаа кылдыр болза, бодунаа күштүг, угаангы чүвө чок кылдыр сактыр кижилер-дир. Олар боттарынын ний-тилизин үлгөдигилеринин, эш-өөрин, чоуну, ажылап турар алыа организаация черлери, боттарын хун-дуп көрбөс, кижикан арын-чу-рум бодавасы болур.

Бөгүгү хулганнаа дараа өдү-рүкчүге аам күрүнеге амыкын өскө-лаа кем-херекти үлгөдигинге че-дир бир-ле бажы дараа билигир болгай. Оон кижиктерин моон адаа-ла болушкуннардан бажы амыкы берге өскө.

1966 чылдын август айнын төн-чүзүндө Улуг-Хем районун Ары-Бажы суурунун чоотугаа ажылап турган № 2 экспедиция чериниң ажылаачыларын, отрядын пачалы-ниги Хайбулла Вильданов башташ, бир-ле кезеэ арагалашкын органи-заациялар.

Оларын чурттап турганы майгы-нарына Шагаан-Арыгга автогра-порт чериниң база Ары-Бажы суу-рунче совхозун мал темин белекчи-ри-биле келген чолашы Валерий Зо-лотухин болгаш слесарь Матвей Бе-рестов олар баа-ла амыкын каап, алыа чериниң машинаын туралы-ла мууш, арагалашар. Оон соонда экспедиция ажылаачылары болгаш Золотухин, Берестов олар дүңгө-нүн 12 шак чоокшулап турда, Ары-Ба-жы суурун алуунга ээрик чет-келген. Клуб чырык турда-ла Золотухин машинаын клуб ээринге чымыш тургаш, өлү чырык каан. Оон клубче экспедиция ажы-лаачыларын соондан кийил олут-гаш, баа-ла ээрик тендирип кы-лаштап чораш Кызыл-оол Чаадала учуражы береш кырып, согушкан-нар. Тундөлдө Золотухин машина-ын муушаш, клубту долгашар шап туруп берген. Кызыл-оол Чаа-дала манап тууш алгаш, бир кижиниң бажыне каакан. Оон учурунда клубка ээрик турган Вильданов бо-лгаш Солдов олар ыштар тууш алгаш, клубка сыйап турган анык өскөдигин көрдүп, аны-буру бак сөстөр-биле дооматтап, «Ары-Бажы суурун чок кылып кааптар бис» — деп алгырып турган-нар.

Хулганнаар оон-биле соксаваан. Олар клубтан деши уген кижилер-ни машина-биле сүрүп, ыштар-биле хал-сөп эгелөөн. Ол үдө ээ-рик Таов Уйуук биле Кызыл-оол Чаадала ийилөөн үстүндө кижилер-биле чогушту үргүлүзөөн.

Бо хулган херектин тундөлдө оон кижиктерин бот-боттарыга кемдешкинери чедирген болгаш ол кезеэ клубка бажы ойнап, каны-лаа кем-херек кылбаа комсомолу, Кызылдын көдө ажы-агый тел-кумуунун сөдүгү курдуунун сүргүдү, практикалап келген Хактыг-оол Ми-чуг-оолун мага-бодунга аар кем-дешкини чедирген.

Устүндө кем-херектин үлгөдиги-лери — В. Золотухин, К. Чаадала.

ХҮНДҮЛҮГ ЭШТЕР, НОМЧУЧУЛАР!

1967 чаа чылдың бүгү солуннарының болгаш журналдарының чагылазы үргүлчүлөп турар.

„ШЫН“ СОЛУННУ чагыдып алырынче далажыңар!

рысалгалыг секретарын 23-35, партийга амыгыраа кидизиниң 23-54, агитация, пропаганда кидизиниң 37-13, көдө ажы-агый кидизиниң 21-47, уелетир кидизиниң 22-64, чааа, амыкын болгаш көдө корреспондентилер база совет тургуз болгаш амыдырал кидизиниң 21-27, иштинги информация кидизиниң 20-60, бухгалтерияны 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн баргаш, 32-75 телефо-не долгаар.